

Tiešsaistes konference

Enerģētiskā nabadzība Eiropas sociālo tiesību pīlāra un Eiropas zaļā kursa krustpunktā

20/04/2021 | 10.00 – 16.00

SECINĀJUMI

1. IEVADS

1.1 RADĪT POLITISKU IMPULSU JAUTĀJUMĀ PAR ENERĢĒTISKO NABADZĪBU

2019. gadā vairāk nekā 35 miljoni Eiropas iedzīvotāju norādīja, ka nevar atļauties uzturēt mājokli pietiekami siltu; Covid-19 pandēmijas apstākļos bažas par enerģētisko nabadzību ir palielinājušās. Enerģētiskā nabadzība ietekmē ģimeņu, sievietes, jaunu pāru, bērnu, gados vecāku cilvēku un jo īpaši visneaizsargātāko māsaimniecību praktiskos dzīves apstākļus. Tā ir satraucoša problēma, kurai ir nopietnas humānas, sociālās un finansiālās izmaksas un kuru ES lēmumu pieņēmēji nevar nerisināt. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm būtu jāizstrādā politisks vēstījums un jāveido koalīcija, lai enerģētiskās nabadzības jautājumu noteiktu par ES darba kārtības prioritāti, nosakot konkrētu mērķi līdz 2030. gadam Eiropas Savienībā izskaust enerģētisko nabadzību.

Lai sasniegtu vērienīgos mērķus klimata jomā, kurus ES ir sev izvirzījusi, pāreja būs jāpaātrina tādā veidā, kas Eiropā var izraisīt nevienlīdzības palielināšanos piekļuvē enerģijai. Enerģētiskās nabadzības jautājuma kā prioritātes iekļaušanai Eiropas zaļā kursa rīcības plānā un nostādnēm, kas vadmotīvam “nevienu neatstāt novārtā” dod reālu izpausmi, ir svarīga nozīme konsensa veidošanā attiecībā uz tā mērķiem.

Turklāt atgūšanās no koronavīrusa krīzes ietekmes ir iespēja mainīt sistēmu, lai stiprinātu ES sabiedrības izturētspēju un kā nozīmīgu jautājumu risinātu enerģētiskās nabadzības problēmu. Ieguldījumi būtu jāveic ar mērķi nodrošināt Eiropas labklājības ekonomiku, kuras pamatā ir ES demokrātijas vērtību un tiesiskuma pamatprincipi, cilvēktiesību un sociālo tiesību aizsardzība, ES ekonomiskās noturības stiprināšana, tās ekonomikas stimulēšana un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšana, klimatneitralitāte un Eiropas sociālo tiesību pīlāra (ESTP) pilnīga īstenošana vēlākais

līdz 2050. gadam. Enerģētiskās nabadzības novēršana ir svarīga visu šo mērķu sasniegšanai. Faktiski nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku skaita samazināšana par vismaz 15 miljoniem ir viens no trim pamatmērķiem, kas ES jāsasniedz līdz 2030. gadam, kā norādīts ESTP īstenošanas rīcības plānā. Tāpēc enerģētiskās nabadzības jautājums ir jārisina saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem, Eiropas zaļo kursu un rīcības plānu Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanai, lai sasniegtu zaļos, ekonomiskos un sociālos mērķus.

1.2 AICINĀJUMS IZVEIDOT PLAŠU POLITISKO KOALĪCIJU

Enerģētiskās nabadzības problēma būtu jārisina, izveidojot plašu politisko koalīciju, kurā iesaistītas visas trīs ES institūcijas un Eiropas organizētā pilsoniskā sabiedrība. Tai vajadzētu būt iespējai parādīt, kā ES rīcība var palīdzēt valstu valdībām risināt Eiropas iedzīvotāju praktiskās problēmas un veicināt solidaritāti starp dalībvalstīm. Nākamajai prezidentvalstij Slovēnijai un jaunajai trijotnei, kas tai sekos (Francijai, Čehijai un Zviedrijai), enerģētiskās nabadzības mazināšana būtu jāizvirza par prioritāti. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām būtu jāuzņemas nozīmīga loma enerģētiskās nabadzības definēšanā, attiecīgu pasākumu īstenošanā un enerģētiskās nabadzības Eiropā uzraudzībā. Tāpēc EESK ierosina rīkot ikgadēju konferenci, lai novērtētu progresu, ko ciešā sadarbībā, īstenojot Eiropas līmeņa pasākumus cīņā pret enerģētisko nabadzību, ir sasniegušas visas trīs ES institūcijas un organizēta pilsoniskā sabiedrība.

Portu samits 2021. gada 7. un 8. maijā jau būs lieliska iespēja dot politisku stimulu enerģētiskās nabadzības jautājuma iekļaušanai ESTP un tā rīcības plānā un pastiprināt Eiropas zaļā kursa sociālo dimensiju.

Pamatojoties uz EESK 2021. gada 20. aprīlī organizētās tiešsaistes konferences “Enerģētiskā nabadzība Eiropas sociālo tiesību pīlāra un Eiropas zaļā kursa krustpunktā” rezultātiem, šajos secinājumos ir izklāstītas galvenās problēmas un sniegti ieteikumi, ko izvirzījuši konferences dalībnieki.

2. VISAPTVEROŠAS STRATĒGIJAS, VALSTU PLĀNU UN FINANSIĀLĀ ATBALSTA IZVEIDE

Jaunā daudzgadu finanšu shēma un atveseļošanas instruments *NextGenerationEU* būtu jāizmanto, lai novērstu enerģētisko nabadzību laikposmā pēc Covid-19 krīzes. Jo īpaši ar šiem instrumentiem būtu jāatbalsta apjomīgi ES ieguldījumi ēku renovācijā un izmaksu ziņā pieejamos, energoefektīvos sociālajos mājokļos, kā arī kopienu mājokļu projektos. Turklāt Kohēzijas fonds un Taisnīgas pārkārtošanās mehānisms varētu nodrošināt resursus reģioniem un kopienām, kurus pāreja uz tīru enerģiju skar visvairāk, nodrošinot, piemēram, to, ka centralizētās siltumapgādes sistēmām, kurās izmanto ogles, tiek piedāvātas tīras un cenas ziņā pieņemamas alternatīvas. Komisijai būtu arī jāturpina finansēt enerģētiskās nabadzības projektus programmas “Apvārsnis Eiropa” un programmas LIFE ietvaros.

Dalībvalstis, kuru nacionālajos enerģētikas un klimata plānos (NEKP) trūkst apņēmības risināt enerģētiskās nabadzības problēmu, būtu jāmudina pastiprināt centienus, šim nolūkam izmantojot skaidras uzraudzības un novērtēšanas sistēmas saskaņā ar Komisijas ieteikumu par enerģētisko nabadzību. Visas dalībvalstis būtu jāmudina izstrādāt attiecīgus pasākumus saskaņā ar ilgtermiņa renovācijas stratēģijām.

Dalībvalstīm būtu jāizstrādā nacionālie plāni un politika enerģētiskās nabadzības izskaušanai, integrējot un saskaņojot visus finansēšanas un politikas instrumentus. Nacionālajiem atveseļošanas un noturības plāniem (*NRFP*) būtu jāsniedz lieliska iespēja izveidot šo sinerģiju laikposmam pēc Covid-19, un tiem vajadzētu būt saskaņotiem ar nacionālajiem enerģētikas un klimata plāniem. Piemēram, dalībvalstis

savos plānos varētu iekļaut tādas pasākumus kā valsts fonda izveide tādu energoefektivitātes pasākumu īstenošanai, kas paredzēti grupām ar zemiem ienākumiem, standarta rādītāju ieviešana jaunām un vecām ēkām un minimālo kvalitātes standartu ieviešana īrētiem mājokļiem vai finansiāli stimuli renovācijai, kas ir diferencēti atkarībā no mājtsaimniecību ienākumiem.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijām būtu jāuzņemas nozīmīga loma šīs politikas noteikšanā, īstenošanā un uzraudzībā valstu un ES līmenī, izmantojot arī savas īpašās zināšanas un saiknes, lai ierosinātu strukturālus uzlabojumus tiesiskajā regulējumā.

3. VIENOTAS IZPRATNES PAR ENERĢĒTISKO NABADZĪBU NODROŠINĀŠANA

Enerģētiskā nabadzība ir sarežģīts jautājums, kas skar daudzus ikdienas dzīves aspektus: siltumapgāde, aukstumapgāde, apgaismojums, enerģija iekārtu darbināšanai, mobilitāte utt. Lai varētu saskaņoti rīkoties Eiropas, valstu un vietējā līmenī, par enerģētiskās nabadzības jautājumu ir vajadzīga vienota izpratne.

Tāpēc dalībvalstīm ES līmenī ir jāvienojas par kopīgu enerģētiskās nabadzības definīciju, pamatojoties uz Komisijas priekšlikumiem, un ES iestādēm un dalībvalstīm jāturpina izstrādāt kopīgus un visaptverošus rādītājus, lai ES, valstu un vietējie politikas veidotāji varētu izprast enerģētisko nabadzību un saskaņot rīcību šajā jomā ar IAM īstenošanu. Tajos būtu jāņem vērā ne tikai galvenais jautājums par ēku siltumapgādi, bet arī aukstumapgādes un transporta pieejamības jautājumi.

Eiropas Komisija ir nākusi klajā ar konkrētiem ieteikumiem par enerģētisko nabadzību, kuri palīdz rīkoties un virza šīs parādības novērtēšanu valsts un reģionālā līmenī, kā arī paraugprakses apzināšanu.

4. ENERĢĒTISKĀS NABADZĪBAS IZSKAUŠANA, ĪPAŠU UZMANĪBU PIEVĒRŠOT VISNEAIZSARGĀTĀKAJIEM

Sociālās aizsardzības sistēmas bija nepietiekami finansētas jau arī pirms pandēmijas, un tām bija grūti pienācīgi aptvert neaizsargātos iedzīvotājus. Pandēmija ir atklājusi un padziļinājusi strukturālo nevienlīdzību un trūkumus, un tas nesamērīgi ir skāris visneaizsargātākos iedzīvotājus. Enerģētiskā nabadzība nav izņēmums, un mūsu attīstītajā sabiedrībā tā jo īpaši ietekmē šādas grupas: vecāka gadagājuma cilvēkus, bezpajumtniekus, uz nestandarta līguma pamata nodarbinātas personas un pašnodarbinātas personas, mājtsaimniecības ar zemiem ienākumiem, sievietes, bērnus ģimenēs ar zemiem ienākumiem, personas ar invaliditāti, ceļojošas personas un romus, kā arī migrantus un patvēruma meklētājus.

Lai šajās grupās izskaustu enerģētisko nabadzību, tiek ierosināti šādi pasākumi.

4.1 TIESĪBAS UZ ENERĢIJU

Piekļuve tīrai enerģijai par pieņemamu cenu būtu jāgarantē ikvienam neatkarīgi no ienākumiem un būtu jāatzīst par cilvēktiesībām un sociālajām tiesībām saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra 19. principu (Tiesības uz pienācīgu mājokli) un 20. principu (Tiesības uz pamatpakalpojumiem). Šajā nolūkā būtu jāievieš pielāgots tiešs ienākumu atbalsts mājtsaimniecībām ar zemiem ienākumiem (piemēram, izmantojot sociālos/samazinātos tarifus, īpašus apkures/mājokļa pabalstus vai papildus sociālos pabalstus) un aizliegumu atslēgt no pieslēguma.

4.2 PASĀKUMI ES UN VALSTU LĪMENĪ

- Energētiskās nabadzības izskaušanas mērķis būtu jāintegrē un jāiekļauj visās iniciatīvās, kas orientētas uz visneaizsargātākajiem iedzīvotājiem, jo īpaši gaidāmajā iniciatīvā “Mājokļi par pieņemamu cenu”, platformā sadarbībai bezpajumtniecības apkarošanas jomā un jau pieņemtajā Eiropas stratēģijā invaliditātes jomā 2021.–2030. gadam, 2020.–2030. gada ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskajā satvarā un Garantijā bērniem.
- Attiecībā uz visām ES un valstu rīcībpolitikām un visiem noteikumiem, kas virza pāreju uz zaļu un bezoglekļa ekonomiku saskaņā ar zaļo kursu, un iniciatīvām, kas paredzētas ESTP rīcības plānā, būtu jāveic iepriekšējs sociālās un sadalījuma ietekmes novērtējums, lai nodrošinātu, ka to rezultātā nepalielinās nevienlīdzība.
- Visneaizsargātāko māsaimniecību aizsardzībai vajadzētu būt prioritātei arī gaidāmajā attiecīgo enerģētikas tiesību aktu pārskatīšanā, nodrošinot, ka enerģētiskās nabadzības skartās personas vairs nav piesaistītas fosilās gāzes vai ogļu infrastruktūrai vai nesedz pārejas izdevumus. Ir paustas bažas par iespēju ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu (ETS) attiecināt arī uz ēkām, jo tā rezultātā nabadzīgās māsaimniecības varētu saskarties ar enerģijas cenu pieaugumu, īres maksas pieaugumu un mājokļu par pieņemamu cenu pieejamības samazināšanos. Būtu lietderīgi panākt skaidrāku sinerģiju starp Energoefektivitātes direktīvu (EED), Ēku energoefektivitātes direktīvu (ĒEED) un Atjaunojamo energoresursu direktīvu (AED), lai saskaņotu renovācijas procesus un atjaunojamo energoresursu instalācijas, virzoties uz siltumapgādes un aukstumapgādes sistēmām, kuru pamatā 100 % apmērā ir atjaunojamo energoresursu enerģija, un par prioritāti noteiktu to pieejamību neaizsargātām personām. Pārskatītā EED varētu nodrošināt dalībvalstīm ievērojamu budžetu, lai panāktu, ka energoefektivitāte ir pieejama un reāla iespēja tiem, kas dzīvo ēkās ar sliktākajiem rādītājiem Eiropā, un ka māsaimniecībām ar zemiem ienākumiem tiek nodrošināts finansējums, pielāgotas shēmas un praktiska palīdzība. Īpašās energoefektivitātes programmās par prioritāti būtu jānosaka sociālie mājokļi un mājokļu apvienības, īrnieki ar zemiem ienākumiem un mājokļu īpašnieki ar zemiem ienākumiem. Arī gaidāmajā ĒEED pārskatīšanā būs vajadzīgi vērienīgi pasākumi, piemēram, nosakot augstas veiktspējas standartus apkures iekārtām un padarot šādas iekārtas pieejamas pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam.
- Renovācijas vilnim nevajadzētu atbalstīt ieguldījumus, kuru rezultātā grupas ar zemiem ienākumiem un neaizsargātas grupas mājokļus zaudē vēl vairāk. Būtu skaidri jāaicina dalībvalstis uzraudzīt ēku renovācijas ietekmi uz īres maksas palielināšanu un novērst to, piemēram, nosakot īres maksas griestus vai aizliegumus izlikšanai no mājokļiem. Varētu izveidot tiesisko regulējumu, lai samazinātu īpašuma cenu celšanos un saglabātu tādu pašu īres maksu arī pēc renovācijas darbiem.

4.3 PASĀKUMI VIETĒJĀ LĪMENĪ

- Lai vērstos pret enerģētiskās nabadzības pamatcēloņiem, ES iedzīvotājiem, jo īpaši visneaizsargātākajiem, ir nepieciešami speciāli pasākumi un atbalsts, kas dotu viņiem iespēju saņemt objektīvu informāciju par renovācijas iespējām un vietējā līmeņa finansējumu. Tā būtu holistiska, objektīva iniciatīva, kas varētu dot labumu patērētājiem kopumā. Lai padarītu to pieejamu neaizsargātākām māsaimniecībām, būtu jānodrošina īpaši informēšanas un iesaistīšanas pakalpojumi.
- Lai sekmīgi sasniegtu neaizsargātās māsaimniecības, ir svarīgi pastiprināt rīcību vietējā līmenī. Šajā sakarā būtu jāveicina sinerģija ar esošajām iniciatīvām, piemēram, Pilsētas mēru paktu, iniciatīvu “Tīra enerģija ES salām”, Ogļu ieguves reģionu pārkārtošanās platformu un jauno Energētiskās nabadzības konsultāciju centru, lai varētu apmainīties ar paraugpraksi, sniegt tehniskus norādījumus un uzraudzīt rezultātus un progresu. Šādi arī būtu jānodrošina, ka ES un valstu līdzekļi

tādiem energoefektivitātes pasākumiem, kas paredzēti grupām ar zemiem ienākumiem, tiek sekmīgi ieguldīti, lai atbalstītu vietējos dalībniekus pašvaldību līmenī. Šajā sakarā būtu jāiesaista pilsoniskās sabiedrības organizācijas, lai tās varētu sniegt ieguldījumu iniciatīvu izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā.

- Atkarībā no mērķgrupas būtu jāizmanto gan aizdevumi, gan tikai atbalsts, pēc iespējas iesaistot mazas bankas, pašvaldības un reģionālās iestādes.
- Sinerģija starp enerģijas ražošanas vai energoapgādes uzņēmumiem, vietējām iestādēm un organizācijām, kuras aizsargā visneaizsargātākos, var sniegt inovatīvus risinājumus, lai konstatētu slēptas problēmas un palīdzētu pārraudzīt patēriņa līmeņus.

4.4 PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS IESAISTĪŠANA

- Būtu jāpastiprina pilsoniskās sabiedrības organizāciju loma iniciatīvās, kuru mērķis ir sniegt tiešu palīdzību visneaizsargātākajiem gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. To loma ES ēku fonda renovācijas veicināšanā būtu pienācīgi jāatzīst un jāatbalsta.
- Neaizsargātas grupas un to pārstāvības organizācijas būtu labāk un vairāk jāiesaista lēmumu pieņemšanas procesā un tādas politikas izstrādē un novērtēšanā, kuras mērķis ir novērst vai samazināt enerģētisko nabadzību, kā arī energopakalpojumu regulēšanā.
- Lai nodrošinātu visneaizsargātāko grupu vajadzību iekļaušanu Eiropas zaļajā kursā un Klimata paktā, nacionālajos enerģētikas un klimata plānos un nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos, ir vajadzīgs regulārs strukturēts dialogs ar sociālās pilsoniskās sabiedrības organizācijām, tostarp sociālās jomas NVO.
- Pateicoties pilsoniskās sabiedrības organizāciju saiknei ar iedzīvotājiem un uzņēmumiem vietējā līmenī, tās varētu arī palīdzēt uzlabot informētību, radīt sinerģijas un partnerības un izstrādāt konkrētus politikas priekšlikumus, kā arī piedalīties to realizēšanā, īstenojot mērķorientētus pasākumus mikrolīmenī.

5. TRĪSKĀRŠS IEGUVUMS – IEGUVUMS EKONOMIKAS ATVESEĻOŠANAI, KLIMATNEITRALITĀTEI UN EIROPAS IEDZĪVOTĀJIEM

Renovācijas vilnis var sniegt būtisku ieguldījumu klimatneitralitātē un ES ekonomikas atveseļošanā un veicināt nodarbinātību būvniecības nozarē. Renovācijas tirgus ir būtisks uzņēmējdarbības segments daudziem būvniecības nozares MVU, kas veido vairāk nekā 90 % no ES būvniecības nozares uzņēmumiem. Tā kā renovācijas vilnis ir vērsts gan uz atsevišķu ēku renovācijas projektiem, gan uz rajonu renovācijas projektiem, publiskā iepirkuma konkursos vajadzētu piedāvāt vienlīdzīgas iespējas gan lieliem uzņēmumiem, gan MVU.

Uzņēmumiem būtu jānāk klajā ar inovāciju un piemērotām tehnoloģijām un jāpiemēro pilnīgas un visaptverošas renovācijas pieeja, kurā nevajadzētu aizmirst par cenu pieņemamību. Pētniecība un inovācija būtu jāatbalsta ar Eiropas Savienības programmām, kuru mērķi ir enerģētiskās nabadzības izskaušana.

Lai panāktu jūtamu ietekmi, ir jānosaka skaidri mērķi un finansiāli stimuli, kuros ņemti vērā dažādi ēku veidi un dalībnieku ekonomiskās spējas: ir jārenovē ēkas, kas būvētas padomju laikmetā Austrumeiropā, kā arī ēkas, kas būvētas Rietumeiropas pilsētās. Pārejas centrā ir jābūt būvniecības nozarei, un renovācijas vilnī ir jānodrošina īpašs mērķorientēts mehānisms, lai konkrēti risinātu enerģētiskās nabadzības problēmu.

Mērķtiecīgi ieguldījumi energoefektīvos mājokļos un ilgtspējīgās ēkās un uz tiem orientēti finansēšanas instrumenti var pozitīvi ietekmēt ekonomiku. Turklāt pati ēka var tikt integrēta enerģētikas tīklos. Tas ļautu ēkas izmantot kā enerģijas mezglus un glabātavas.

Varētu labāk izpētīt arī privāto uzņēmumu lomu enerģētiskās nabadzības izskaušanā, proti, to iespējamo ieguldījumu inovācijā un tādu instrumentu un tehnoloģiju izstrādē, ko izmanto saistībā ar energoefektīviem materiāliem un vēja un viļņu kustības energosistēmām, un attiecīgā gadījumā varētu izmantot ES finansējumu.

Darbaspēka pārkvalificēšana un kvalifikācijas celšana ir būtiska, jo īpaši saistībā ar digitālo pārkārtošanos. Ir ārkārtīgi svarīgi arī padarīt būvniecības nozari pievilcīgu jauniešiem (piemēram, pienācīgas algas; jaunas, drošas, videi draudzīgas un kvalitatīvas darbvietas vietējā līmenī). Īstenojot Eiropas kampaņu, būtu jāpopularizē šis jaunais nozares vilnis un šis potenciālās jaunās darbvietas jaunākajām paaudzēm, uzsākot programmu "Erasmus energoefektivitātes renovācijai 2050".

6. JAUNI ENERĢIJAS RAŽOŠANAS VEIDI: DECENTRALIZĒTA ENERĢIJAS RAŽOŠANA

Enerģētikas pārkārtošana ir ne tikai tehnisks, bet arī dziļi sociāls un politisks jautājums. Enerģētikas pārkārtošanā ir jāiesaista darba ņēmēji, arodbiedrības un patērētāji, kā to solījuši politikas veidotāji.

Enerģētikas nozare Eiropā piedzīvo revolūciju, kuras mērķis ir pāreja uz videi draudzīgiem un atjaunojamiem enerģijas veidiem un Enerģētikas savienība. Šis process dod iespēju attīstīt jaunus enerģijas ražošanas veidus, kuros cilvēki ir galvenie dalībnieki un kuri var palīdzēt mazināt enerģētisko nabadzību.

ES un dalībvalstis var veicināt šo procesu, samazinot pārmērīgu birokrātiju un lielākam skaitam cilvēku dodot iespējas ieguldīt.

Decentralizēti, uz atjaunojamo enerģiju orientēti un digitalizēti energoapgādes veidi var samazināt piesārņojumu, veicināt ekonomikas attīstību reģionos, uzlabot mājokļu energoefektivitāti un samazināt enerģētisko nabadzību.

Decentralizētā sistēmā pievienotās vērtības radīšanā var piedalīties gan patērētāji kā aktīvi klienti, gan iedzīvotāju energokopienas, lauksaimnieki, MVU un pašvaldību uzņēmumi. Decentralizētas enerģētikas sistēmas sniedz nozīmīgu stimulu reģionālajai attīstībai un var radīt jaunas, augstvērtīgas un kvalificētas darbvietas reģionos.

Tomēr, izstrādājot šos projektus, ir svarīgi nodrošināt, ka peļņa tiek sociāli reinvestēta sabiedrībā un vietējos pakalpojumos, kas var dot labumu nabadzīgajiem.

Energokopienas un kooperatīvi būtu jāmudina piešķirt iedzīvotājiem, tostarp visneaizsargātākajiem, aktīvu lomu tīras enerģijas ražošanā savām vajadzībām.